

a.mlf., *Şeceretü'l-ma'ârif*, neşredenin girişi, s. 20-31; Brockelmann, *GAL*, I, 554-555; *Suppl.*, I, 766-768).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdüsselâm, *el-İmâm fi beyâni idilleti'l-ahkâm* (nşr. Ridvân Muhtâr), Beyrut 1407/1987, neşredenin girişi, s. 13-52; a.mlf., *Kitâbü'l-Fetâvâ* (nşr. Abdurrahman b. Abdülfettâh), Beyrut 1406/1986, s. 54, 163; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 14-28; a.mlf., *Kavâ'idü'l-ahkâm*, Kahire 1968, I, 9; a.mlf., *Mecâzü'l-Kur'ân* (nşr. M. Mustafa b. el-Hâc), Trablus 1413/1992, neşredenin girişi, s. 11-78; a.mlf., *Şeceretü'l-ma'ârif* (nşr. İyâd Hâlid et-Tabbâ'), Dimaşk 1410/1989, neşredenin girişi, s. 7-43; Ebû Şâme, *ez-Zeyl 'ale'r-Rauzateyn*, s. 216; Ahmed b. Yûsuf el-Leblî, *Fihristü'l-Leblî* (nşr. Yâsîn Yûsuf Ayyâş – Avvâd Abdürabbih Ebû Zîne), Beyrut 1408/1988, s. 131-133; Abdülâtîf b. Abdülazîz, *İzâhu'l-kelâm fimâ cerâ'ile'l-kezb*, *Abdisselâm fi mes'eleti'l-kelâm*, Kahire 1370, s. 1-16; Yûnîni, *Zeylû Mir'âti'z-zamân*, Haydarâbâd 1375/1955, II, 172-176; İbn Teymiyye, *Mecmû'atü'r-resâ'il*, IV, 75; Zehbî, *el-İber*, III, 299; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, VI, 192-194; Safedî, *el-Vâfi*, IV, 174; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 350-352; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân* (Cübürî), IV, 153-158; Sübkî, *Tabakât*, VIII, 209-255; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 197-199; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIII, 235-236; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 109-111; İbn Kunfûz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1971, s. 327-328; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VII, 208; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 314-316; II, 161-163; a.mlf., *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, Kahire 1959, s. 8; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 413, 532; II, 3-4; İbn İyâs, *Bedâ'î'u'z-zühûr*, I/1, s. 317-318; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirin* (Ömer), I, 308-323; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, II, 353-354; Hüseyinî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, s. 222-223; Münâvî, *el-Ke-vâkib*, II, 110-115; *Keşfü'z-zunûn*, I, 92, 116, 220, 260, 399, 438, 453, 883; II, 1027, 1081, 1143, 1158, 1219, 1359, 1360, 1590, 1780, 1817, 1855, 1985; İbnü'l-İmâd, *Şecerât*, V, 301-302; İbnü'l-Gazzî, *Divânü'l-İslâm* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1411/1990, III, 289-290; Serkîs, *Mu'cem*, I, 164-165; Brockelmann, *GAL*, I, 554-555; *Suppl.*, I, 766-768; İzâhu'l-meknûn, I, 84, 167, 631; Karatay, *Arapça Yazmalar*, I, 22; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-euliyâ'*, II, 171-173; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, III, 57-58; Münecid, *Mu'cem*, II, 97; III, 29-30; Âyide İbrâhîm Nusayr, *el-Kütübü'l-'Arabiyye elletî nüşiret fi Mısr beyne 'amey 1926-1940*, Kahire 1980, s. 45; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 287-288; Mahmûd el-Hâlidî, *el-Uşûlü'l-fikriyye li's-sekâfeti'l-İslâmiyye*, Amman 1983, s. 663-667; Abdülkerîm Osman, *Me'âlimü's-sekâfeti'l-İslâmiyye*, Beyrut 1984, s. 394-398; Münîr Sultân, *Menâhic fi tahlîli'l-n-nazmi'l-Kur'ânî*, İskenderiye 1990, s. 125-157; Muhammed ez-Zühaylî, *el-İz b. 'Abdisselâm*, Dimaşk 1992; Mahmûd Şelebî, *Hayâtü Sultânî'l-'ulemâ'* *el-İz b. 'Abdisselâm*, Beyrut 1992; Abdülmün'im el-Hâşimî, *el-İz b. 'Abdisselâm sultânü'l-'ulemâ'*, Beyrut 1993; Sayyid Rizvan Ali, "Two Great Contemporaries of Thirteenth Century A.D.: Sultân al-'Ulama al-'Izz İbn al-Salâm and İbn 'Arabi", *IC*, XLV/3 (1971), s. 193-201; E. Chaumont, "al-Sulamî", *EP*² (İng.), IX, 812-813; Nâsir Güzeşte, "İbn 'Abdisselâm", *DMBİ*, IV, 194-195.

H. YUNUS APAYDIN

İBN ABDÜSSELÂM ed-DER'Î

(ابن عبد السلام الدرعي)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdisselâm b. Abdillâh en-Nâsirî ed-Der'î (ö. 1239/1823)

Seyahatnâme sahibi
Faslı âlim ve mutasavvıf.

Merakeş'in batısındaki Der'a'da doğdu. Der'a civarında Temgrût'ta Şâzeliyye'nin bir kolu olan Nâsiriyye tarikatını ve zâviyesini kuran İbn Nâsir ed-Der'î'nin (ö. 1085/1674) ahfadındandır. Bu sebeple İbn Nâsir olarak da anılır. Der'a'da ve daha sonra Fas'ta ilim tahsil etti. Cessûs lakabıyla tanınan Sîdî Muhammed b. Kâsım, Ebû'l-Hasan el-Bennânî, İbn Sûde et-Tâvûdî, Muhammed b. Ahmed el-Hudaykî es-Sûsî, Muhammed b. Ebû'l-Kâsım el-Rabââtî, Ahmed b. Muhammed el-Verzâzî ve Sîdî İdrîs b. Muhammed el-İrâkî el-Fâsî gibi hocalardan öğrenim gördü ve icâzet aldı. Birinci hac yolculuğu sırasında görüştüğü Ahmed ed-Derdîr, Muhammed b. Ali es-Sabbân gibi âlimler yanında Mısır'da ziyaret ettiği Murtazâ ez-Zebîdî de kendisine icâzet verdi (1196/1782).

Hadis ilminde "hâfız" olan İbn Abdüsselâm Fas'ın en büyük fıkıh ve hadis âlimlerinden biriydi ve ders halkasında Afrika'nın çeşitli bölgelerinden gelerek Nâsiriyye Zâviyesi'nde kalan birçok öğrenci bulunuyordu. Yetiştirdiği öğrencilerin en tanınmış, Libya'nın Berka bölgesinde Senûsiyye tarikatını kuran Şeyh Muhammed b. Ali es-Senûsî'dir.

Fas Sultanı Mevlây Süleyman iki defa hacca giden İbn Abdüsselâm'a çok itibar etmiş ve bu yolculuklarında onunla Mısır, Mekke ve Medine ulemâsına verilmek üzere kıymetli hediyeler göndermiştir. İbn Abdüsselâm'ın hacca ilk gidişi 1196 (1782), ikincisi 1211 (1797) yılına rastlar. Her iki seferinde de Faslı âlimler, tüccarlar ve sanat erbabı ile birlikte yola çıkmış ve bu yolculuklarında iki ayrı seyahatnâme yazmıştır. İbn Abdüsselâm 12 Safer 1239 (18 Ekim 1823) tarihinde vefat etti.

Eserleri. 1. *el-Mezâyâ fimâ hadese mine'l-bida' bi-Ümmi'z-zevâyâ*. Müellif bu eserinde Nâsiriyye Zâviyesi'nde cereyan eden şeriata aykırı hadiselerden bahseder ve mütevellî olan amcasının oğlu Ali b. Yûsuf b. Nâsir ed-Der'î'yi eleştirerek altmış kadar bid'atı sıralayıp bunlardan vazgeçilmesini ister (yazma nüshaları için bk. İbn Sûde, I, 57). 2. *er-Rihletü'l-Hicâziyyetü'l-kübrâ*. İbn Abdüsselâm bu eserin de birinci hac yolculuğu sırasında (1781-1785) gördüğü şehirleri, halkları ve şahit

olduğu hadiseleri anlatır; yolda ve Kahire, Mekke, Medine gibi merkezlerde tanıştığı ulemâdan bahseder. Müellif eserinde ayrıca, kendisi gibi Fas'tan yola çıkarak hacca giden Ebû Muhammed el-Abderî'nin *er-Rihletü'l-Mağribiyye*'si ve Ebû Sâlim el-Ayyâşî'nin *er-Rihletü'l-'Ayyâşîyye*'siyle (*Mâ'ü'l-mevâ'id*) diğer bazı eserlerden alıntılar yapar. Eserin yazma nüshası Rabat'taki el-Hizânetü'l-âmme'de bulunmaktadır (nr. 5658). 3. *er-Rihletü's-şuğrâ*. İkinci hac yolculuğunda (1796-1797) kaleme alınan bu seyahatnâmenin müellif hattıyla olan nüshası Rabat'ta el-Hizânetü'l-âmme'de Kettâniyye bölümünde bulunmaktadır (Hamed el-Câsir, s. 37). Abbas b. İbrâhîm'in kısa bir özeti verdiği büyük seyahatnâme ile (*el-İ'tâm*, VI, 196-217) küçük seyahatnâme Hamed el-Câsir tarafından muhtasar olarak yayımlanmıştır (bk. bibl.). 4. *Şerhu Erba'ine hadişen*. Müellifin, hocalarından İbnü'l-Cevherî'nin zulmü terketmek hususunda derlediği kırk hadise yaptığı bir şerhtir (Rabat, el-Hizânetü'l-âmme, nr. 137). 5. *en-Nevâzil*. İki cilt halinde bir fetva kitabıdır (Rabat, el-Hizânetü'l-âmme, Celâvî, nr. 1054). 6. *Kat'u'l-velîn mine'l-mârik fi'd-dîn*. Hür bir kimsenin köle gibi satılmayaacağına dair bir risâledir (Rabat, el-Hizânetü'l-âmme, nr. 1541, vr. 107-115). 7. *Kunnâşe*. Hocalarından aldığı veya talebelerine verdiği icâzetnâmeleri ihtiva etmektedir (Abdülhay el-Kettânî, II, 845).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, Fas 1347, II, 678-680, 820, 843-848; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, I, 381; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'telîfin*, X, 170; İbn Sûde, *Delilü mü'rrihi'l-Mağribi'l-akşâ*, Dârülbeyzâ 1960, I, 56-57; II, 349-350, 465; Abbas b. İbrâhîm, *el-İ'tâm*, VI, 192-217; Hamed el-Câsir, *Eşherü rehalâti'l-hac*, Riyad 1402/1982, s. 27, 35-43; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 206; Muhammed el-Menûnî, *Delilü mahtûtâti Dâri'l-kütübî'n-Nâsiriyye*, Muhammedîyye 1405/1985, s. 20-24; Hasan Yûsuf Eşkürî, "İbn Nâsir", *DMBİ*, V, 16; "İbn Nâsir", *EP*² *Suppl.* (İng.), s. 395.

MUSTAFA L. BİLGE

İBN ABDÜSSELÂM el-HEVÂRÎ

(ابن عبد السلام الهواري)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdisselâm b. Yûsuf el-Hevârî (ö. 749/1348)

Mâlîkî fakihî.

676 (1277) yılında Tunus yakınlarındaki Münestîr köyünde doğdu. Bundan dolayı Münestîr nisbesiyle de anılır. Ebû'l-Abbas el-Batranî, Ebû Abdullah İbn Hârûn ve